

UNITÁRIUS KÖZLÖNY.

A VALLÁSOS ÉS ERKÖLCSÖS ÉLET ÉBRESZTÉSÉRE
KIADJA A DÁVID FERENCZ EGYLET.

Szerkesztik: Nagy Lajos és Boros György.

Megjelenik havanként egyszer. Ára egy évre 1 frt 20 kr. Jelen szám ára 25 kr.

KOVÁCSI ANTAL.

Szül. 1820 feb. 16. Megh. 1892 jan. 6

Kovácsi Antal, kit olvasóink előtt elég megneveznem, élemedett korban és jelentéktelen gyengélkedései után, de mégis sejtetlenül, meghala. Szabadjon néhány sort szentelnem emlékeztének.

Mint néhai gr. Bethlen János kedves barátja arczképe alá ezt írta:

„Multis ille bonis flebilis occidit“ *

én is azt kiáltom sirhalma felett a nem feledhetőnek és kevés változtatással utána tehetem a mi következik:

Paucis „flebilior quam mihi.“ **

Tanítványom volt, jó reményü, szavamra hallgató, jó s a minek nem nagyon gyakran volt alkalmam örvendeni, reményemnek megfelelő, hálás tanítványom.

Tordán született ev. ref. atyától és unitária anyától, de ő maga testestől-lelkestől unitárius volt.

Collegiumi osztályában ő és Berde Áron, a ki siette őt sirjába kísérni, magasan kitünő két tanuló vala és méltán lehete őket, mint leendő tanárokat, külföldi egyetemre küldésre ajánlani s az ajánlás sikeres volt.

Kovácsi Berlinből ismeretekkel rakottan megtérve, mivel

* Sokaknak keserűségére halt meg.

** Keveseknek akkora keserűségére mint az enyém.

akkor megürült tanszék nem vala, magán nevelői állomásra vállalkozott.

Feladatát becsületesen megfejtette s ennél nagyobb dicséretet a világon egy nevelőnek sem lehet adni; mert e tekintetben bizvást el lehet mindeniknek mondani: *et voluisse sat est*.*

Nevelői pályája végeztével Kolozsvárt telepedett meg és a nemsokára megürült tanári székbe beigtattatott.

Oktatása tárgya a latin nyelvű volt. Tanított és tanult, nem annyira nyelvet, mint módszert. Saját tapasztalatain kívül figyelmesen kísérte a külföldről jelzett haladás lépteit és igyekezett felhasználni és alkalmazni a mi jó volt bennök, nem tartozván azokhoz, a kik azt vélik, hogy minden, a mi új, jó is, feledve, hogy igen gyakran a jobb ellensége a jónak.

Kötelességét pontosan, lelkismeretesen és lankadatlanul teljesítette és ha fényes eredményekkel nem dicsekedhetett, okát csupán csak a fiatalságnak a classicus nyelvek iránti közönyös voltában kell keresni. A közöny körülbelől a Kovácsi collegiumi tanulásakor kezdődött s „lassan, de hatalmasan növekedett és napjainkban csaknem undorra vált.”

Hiszen gyermekek és ifjak háznál és utcán azt a kérdést hallották hangoztatni: mi haszna a deákul tanulásnak? — hogy a görögöt ne is említsem.

Az a végzetes utilitarianismus, melyet, ha egy sokkal kevésbé ártalmas eszme kifejezésére nem volna lefoglalva, haszonlesésnek fordítják le, — az a kétes világu elmélet, melyet ha szoros következetességgel akarnának alkalmazni, gymnasiumainkat kézmives műhelyekké és ipariskolákká kellene átalakítani, csak azt a szolgálatot teszi a szellemi műveltség világában, a mit a morphin-injectio az emberi testben. Azonban, hogy fölebbi nyilatkozatomat félre ne értsék, sietek megmondani, hogy Kovácsi tanítványai, általábanvéve, ha jobbak nem, rosszabbak sem voltak más szaktanár társaiéinál.

Tanítástól szabad idejét boldog családi köre gondozására, ismeretei gyarapítására, cikkek, könyvek írására és közszolgálatokra fordította egyháza és a társadalom körében.

Merem mondani, hogy sem irigye, sem ellensége nem volt, holott senkinek sem hizelkedett, sőt inkább szerette ismerőseit

* Akarni is elég.

kedélyesen bosszantani. Ellenben számos ismerősei valamenynyien jóakarói és barátai voltak és ezek közül jó korra nyult életében csak azokat vesztette el, a kik meghaltak.

Mint hogy a kép árnyék nélkül nem tökélyes, meg kell emlitnem, hogy valának Kovácsinak gyarlóságai is; de ezek őt a közönséges emberektől nem különböztették meg; holott szép oldala és jó tulajdonságai a jók között is kiemelték.

Brassai Sámuel

Epitaphium.

(Kovácsi Antal halálára.)

A tudományoknak felszentelt bajnoka voltál,
A haza és egyház közjava lelkesített.
Mint lobogó fáklya fényt hintél az éji homályban:
Bölcs lelked sugara ezeket vezetett.
Oh, ha kinek éltél, koszorut tűz néma sírodra:
Eifel tornya sem lesz égre magasbbra nyuló!
Nyugodj csöndes ölén a halálnak béke honában,
A kegyelet őrzi porhüledékeidet . . .
Nincs az enyészetnek rajtad már semmi hatalma:
Szellemeden az örök-lét koszorúja ragyog!!! . .

Rédiger Géza.

A vallástánítás sikere a népiskolában.

A szívnek olyan szüksége van a vallásra, mint a talajnak a nedvességre. A nedvesség átszűrődik a földön, a vallás tiszta fénye a szíven: így termékenyül mindkettő.

De ugy a föld, mint a szív a legdúsabb táplálék mellett is, kellő gondozás és czélszerű mivélés nélkül burjánt sokat, virágot keveset terem. Pedig mindnyájan a virágnak örvendünk. Egy fakadó bimbó szerénysége, egy kinyílt virág kellemessége egészen lebilincsel, meghódít s mi oly kevésszer keressük az okokat ezeknek létrejövételében. Eszünkbe sem jut a kertész kitartó munkája, gondja, fáradsága, csak azt óhajtjuk, bár a növényzet mind ilyen szép volna.

Mily ösztönszerű hódolattal hajlunk meg egy vallásos szív nemességé előtt s mintsem annak indító okait keresnők, szivesebben állunk az ohajtók és sohajtózók táborába, így beszélve: bár minden ember ilyen kegyes, ilyen istenfélő, ilyen szelid volna!

Az ily és hasonló sohajtózások, melyek igen gyakoriak, csak azt bizonyítják, hogy meg vagyunk győződve a vallás fontosságáról, de annak a gyermeki szívbe való beplántálását nem gyakorol-

juk a gyermek fejlődésének megfelelő arányban. A tanító túlságos sokat vár a családtól, a család az iskolától, a hatóságok mindkettőtől s vérmes reményükben rendesen a csalódásig jutnak.

A szülő, ha gyermekét ruházata és táplálékában, a tanító, ha növendékét tudvágyában, a lelkész, ha hiveit ünnepi szükségletében kielégítette, még nem tett eleget nevelői kötelességének.

A gyermek boldogságának, jövőjének a legnagyobb mértékben a szülő a kovácsa. Az erkölcsösségekben, a vallásosságban az alapvető munka a családnak legszentebb feladatához tartozik. A bennünk levő tiszteletnek, önzetlenségnek, a testvéri, szülői és felebaráti szeretetnek a családban ápolt erkölcsi érzésünk az alapja. Ezt kell tehát művelniök a szülőknek már a kisded korban. A gyermekben a jó iránti fogékonyság, a szeretet, a hála, szóval az erkölcsi érzés már akkor kezd ébredezni, mikor érteni kezdi az édes anya mosolyát.

Elégítsük ki fokozatosan a gyermek belső szükségleteit és tartsuk összhangzásban külső életével, Gyarapítsuk lelki gazdagságát az érzelmek nemességével, mutassuk meg a jónak útját példaadásunkkal.

Hallja a gyermek, hogy házuknak barátait, rokonukat a szülők családi körben, úgy bizalmasan, jól leteremtik, megszólják, jelenlétében azonban hízeltő nyilatkozatokkal kedveskednek előttük. A gyermek meg van győződve, hogy ez így van jól, mert ezt apjától, anyjától így hallotta. Önhibáján kívül képmutató s igen természetesnek találja, ha otthon édes anyja előtt jól elpletykálja iskolatársát, kivel barátság fejében nem sokkal előbb osztozott annak czukorkáin.

Ilyenek s még ilyenebbekkel van dolga az iskolának. Így ismervé a gyermeki szív árnyoldalait s azok eredetét, kérdem, vajjon elégséges ellenszer-e az a nagy mértékben divatozó káthézizáló módszer, mely uralja még most is a helyzetet? Nem. Sokkal többre kell törekednie a vallásos dolgok megtanításánál a lelkiismeretes tanítónak. Vallásos tankönyveink ugyszólva a „szabad” és „nem szabad” lépcsői. E lépcsőkön járni kell megtanítanunk a növendéket. E módszer titkának a kulcsa egyszerű. A tanító készitse el növendékét a személye iránti feltétlen bizalomra, akkor életet tud adni az élettelen betűnek, akkor a „szabad” és „nem szabad”-nak meg leend a gyermek lelkében, szívében, cselekedeteiben a kellő hatása. Segítsük a gyermeket arra s szellemi magaslatra, hogy lehessen szigorú bírása önmagának; minél nagyobb mértékben kezd beleszólni munkáiba lelkiismerete, annál könnyebb és sikeresebb a nevelő fáradozása.

Igen helyes módnak bizonyult a földrajz használásában a szülőföld ismertetése, nemcsak a földrajzi fogalmak szemléltetése,

hanem a hazaszeretet érdekében is. Hát a vallás tanításánál nem lenne jó szolgálatot a családi élet megfigyeltetése?! A családban él a szeretet, a bizalom, a megelégedés. Ezeket aknázzuk ki s megtaláltuk a gyermeki szívnek legfőbb táplálékait és ezek által a vallás tanítás helyes módszerét.

A nevelők ilyeszerű munkáját igen megkönnyítik, sőt biztos sikerre juttathatják az oly lelkészek, kik a család és iskola közötti téves felfogásokból képződött ért, szeretetet terjesztő munkásságukkal, elenyésztetni segítik. E célra jó a többek közt a tanügy iránti őszinte érdeklődés, a tanítók munkájának nyílt elismerése. Áldásos továbbá a lelkészeknek azon buzgó munkálkodása, ha több helyen, nevezetesen a Homoród vidékén a tanítói gyűlésezések alkalmával gyermek-isteniszteleteket rendeznek.

Ezek ama lényegesebb elvek, melyeknek a gyakorlati életben való alkalmazása a vallás tanításban lassu, de biztos sikert eredményez.

Munkára hát! Munkánk legyen a szeretetnek, a szeretet munkánknak kifolyása.

Györfi István.

Kovácsi Antal mint gyermek és ifju.

Gyermekkor barátságunk volt, barátságunkat soha semmi se zavarta. Nemes Torda városában születünk, együtt jártunk iskolába, ő egy osztálylyal hátrább. Én az egyik, ő a másik osztályban volt az első, pedig bizon többet játszottunk, mint tanultunk. Sebes esze, éles emlékező tehetsége volt, mi egész életén át kísérte.

Tordán civisek voltak szülők, s mintha összebeszéltek volna, öt éves korunktól fogva fenn hálattak a gymnasiumban. Még a nyári nagy szünidőben is fel kellett járnunk, a nyári diákok voltak tanítóink. Fogdostuk törrel a verebeket, lapdázunk, kapcsolozunk, vagy ha kivittek a berekbe, maszlagásztunk az Aranyosban, futkostunk a libák után, s ha elfoghattuk, pennát téptünk belőlök. Estvéneként hallgattuk a Kovácsi bátyja meséit, miben mester volt. A leczketanulás mellett, egy a szebeni Thereziánumból hon nyaraló fiutól a szépírásból, a szász paptól német nyelvből, órát vettünk.

Ezen nyári tanítatásnak localis oka volt, mi nem egyéb, minthogy a tordai civis, s az aranyosszéki székely csak annyit kostoltatott az iskolából, hogy végezve a tordai algymnasiumot, nagy része honmaradt, nem jött át Kolozsvárra, folytatni tanulását. Így mindketten az iskolához ragadtunk.

Atyja református, anyja unitárius volt. Tordán az V. és VI. osztályu tanuló felöltözött togás diáknak, azaz magyarkába, övvel derekán. A mint a gyermek-osztályokból felmentünk, a dicsőség azzal kezdődött, hogy ünnepélyesen felöltözve az asztalhoz kellett ülnünk, s tanultuk a vallást. Még ebédre se szabadott haza menni, frequentáltunk s két hét múlva felmondtuk a confessiót, s két heti koplalás után csaptunk nagy áldomást. Az új diákok a többit megvendégelték, mit a tordai apák szerettek rendezni. Kovácsi is frequentált, elmondta a confessiót. Így lett unitárius.

Hogy diákok lettünk, nyári multságunk a temetésre járás volt; két predicatiós halottá lenni, az volt a tordai ember egyik vágya. A harminczas évek közepén dult kolera idejében délelőtt, délután temettek, predikáltak. Utoljára minden pap könyörgését, predicatióját megtanultuk.

Kolozsvárra jött, itt is togás diák lett. Itt már Berde Áronban hatalmas versenytársra kapott. Egyik jobb volt a másiknál. A mint a VIII. osztályt végezték, mentek akademiára. Berdét a status küldte.

Azon időben Erdély főurai azt a szokást vették fel, hogy fiatal embereket küldtek ki külföldi egyetemekre, taníttatták, reájuk bízták fiaik nevelését azon ígérettel, hogy ha valamely főtanodába tanárnak nem sikerül bevinni, fizetnek végkielégítésül 6—10,000 frtot, persze váltóban. Ez a negyvenes évek elején jött divatba, mikor Metternich a liberalismus fékét megeresztette volt. Az előtt a protestáns külföldre Bécs utlevet nem igen adott. Így ment fel Gáspár János, Mentovich Ferencz, Bihari Sándor. Így kínált meg Brassai bácsi utján engem is a nagy Bethlen János. Kovácsit Pálffy Dénes tarcsafalvi nagybirtokos küldte fel, Dénes fia részére.

Megjárta, s úgy találta őt a forragalom Tarcsafalván, hol nemzetőr volt, s mint Berde szerette boszantani, egyszer csak a nyereggel a hátán állt haza, a ló elfutott. Onnan jött Kolozsvárra tanárnak.

Kővály László.

Visszaemlékezések Kovácsi Antalra!

I.

A kik 1857-től fogva a kolozsvári unitárius főiskolában végeztek, mindenik magával vitte az életbe az ifjúság legnagyobb

pártfogójának, az atyai szeretettől vezérelt tanárának, a feledhetetlen Kovácsi bácsinak kedves emlékét. Hogyne, hiszen a néhai tanár urat nemes érzülete, emberies cselekedetei az ifjuság rajongó szeretetének oly tárgyává tették, mely az élet soknemű változásai között is a ragaszkodást, határtalan tiszteletet és nagybecsülést csak fokozta

S csakis ez képes megmagyarázni, miért dobbant szive száznak oly fájdalmasan fel e szomorú hirre: Kovácsi bácsi meghalt.

Tudom, sokan lesznek ismerősei, tisztelői és barátai között, kik versenyezni fognak életrajzának megírásában. És e műben — Kovácsi bácsi életrajzában — bizonyára látni fogjuk, hogy vajjon mint családfő, avagy a társadalom tevékeny tagja, mint szakfő, tanár, paedagogus, avagy az egyházáért hön lelkesülő munkás férfiu volt-e nagyobb?

S midőn ezeket majd olvasva szivünkre tesszük kezeinket, lehetetlen, hogy így ne kiáltunk fel: még is mint ember volt legnagyobb Kovácsi bácsi!

Én az embernek akarok nemesen érző szivére mutatni egy olyan mozzanat által, minőben a néhai élete annyira gazdag volt. Jótéteményéről van szó. . . .

Mint szegény és árva fiu VI-od osztályos koromban Kovácsi bácsitól öt forintot kértem kölcsön ruhára. Kovácsi bácsi végig nézett rajtam, családi állapotom és iskolai helyzetem felől tudakozódott. Midőn mindent megtudott, mintha a jóság és nagylelkűség könnyei jelentek volna meg szemeiben. . . . Megsimogatott s aztán elküldött Krizáné ö nagyságához, hogy mutassam be magamat, meghagyva, hogy másnap megint felmenjek. . . . Másnap megint felmentem. Valamelyik jótékony intézettől 15 frtot utalványoztak számomra. . . . Így csak édes apa cselekedhetett volna! Oh de hány tanuló részesült nemes jóindulatában? . . .

Ez csak egy kis sugár a Kovácsi bácsi emberbaráti szeretetének, nemes és emberies érzületének s jótékony tetteinek fénytengeréből!

Irni Kovácsi bácsiról sokat fognak. Azonban az egész keretből az ily kis mozzanatok sem maradhatnak ki, mert azoknak az emberi sziv legszentebb nyilvánulásai: a hála, szeretet és emlékezet mindig helyet kérnek!

Gvidó Béla.

II.

A székely fiukat szerette. Azok közt voltam én is. Az osztályban nagy lármát csaptunk. Az öreg ur jött s észrevette, hogy mi is közremaködtünk. A többiekhez semmit sem szólt; szomszédom s az én nevemet említette . . .

— „Ejnye fiam, ha még ti is, . . . hát mit várjak azoktól az iparlovagoktól? . . . takarodjatok ki innen!”

— Mi szó nélkül kijöttünk s vártuk az előadás végét mikor bűnbánólag bocsánatot kértünk. Megnyertük; sőt sajnálkozni kezdett a miatt, hogy mi már nem tudjuk, hogy odabenn mivel „bajoskodtak;” rendeletére felnyitottuk „de bello gallico” illető helyét s a tanácsteremben megtartotta kettőnkkel az órát, hogy ne maradjunk el.

* * *

Leczkén, kinyitott könyvemre hajolva, elaludtam. Egyszer csak vállamat ezüstös végű botjával taszigálva, mondogatja:

— „Surge, surge”! . . .

— Én azt hittem, hogy szomszédom háborgat s fejemet sem emelve fel, mondom, sugom; hagyj békét, hogy aludjam!

— Az öreg ur rám kiált: „hogya is ne!”

— Felugorva főfájással mentegetődzöm s kérek ki.

— „Ne hazudj fiam, ha csakugyan fáj, lidd meg, künn sem gyógyul meg, . . . itt maradsz!”

Ugy lett.

* * *

Mint diák három forintot kértem egyszer kölcsön pár napig.

-- „Jól van fiam, de meg ne csalj, mint X. és Y.”

— E bizalmatlanság elszomorított s a mint nyújtja a pénzt, mondám: nem kell tanár ur, ha fél tőlem.

— „Na, na fiam, nesze, költsd jó helyre.”

— Tegye el tanár ur, hiszen látom, tanár urnak nem marad, ha nekem adja.

— „Ejnye, ejnye fiam, hát te érettem aggódól? Azt várod már, hogy én kérjelek, hogy fogadd el tőlem a pénzt kölcsön?”

— Elvettem, harmadnap megvittem.

— „Tán csak nem haragszol, hogy olyan hamar meghoztad?” mondá, mikor átadtam.

* * *

Kilencz év alatt, mig közelében voltam, egyetlen egyszer magázott, midőn egy csinytalanságért felette haragudott rám. — Meg voltam ijedve, mert a „maga, magának, magát” szavak közben botjával fenyegetett, hogy megver. Ez a 7-ik osztályban volt.

szabály, a melyet az osztásnál követnie kell. A kétjegyű és többjegyű osztóval követendő szabályt megint megadja egy az előbbihez hasonló feladat, péld.: Egy hivatalnok évi fizetése 1440 frt, mennyi jut ebből, egyenlően beosztva, minden hónapra? Egy évben 12 hónap lévén, az 1440 frt 12 egyenlő részre osztandó. Az előbbi okoskodás nyomán haladva, a 14 százasból jut egy hónapra 1 százás s fönmarad még 2 százás, a melyet nem tudván 12 egyenlő részre osztani, mondjuk fölvaltjuk 10-esekre, a 2 százás 20 tizedese meg 4 tizedes együtt = 24 tizedes; ezt ismét 12-felé osztva, jut egy hónapra 2 tizedes; ennél fogva egy hónapra jut összesen 1 százás meg 2 tizedes, a mi = 120 frt; ebből tehát világosan áll a tanuló előtt a kétszámú osztóval követendő szabály. Ezután áttérhetni a megnevezetlen számok osztására, különösen hangsúlyozván azt, hogy sem a szorzó, sem az osztó megnevezett szám nem lehet; oka igen egyszerűen megmagyarázható.

Az osztásnál már elkerülhetetlen a tizedes törtek ismerete, mert eltekintve attól, hogy a hányados csak némely esetekben egész szám, már a 10, 100 stb.-vel való osztást is, azok ismerete nélkül, csak egyes különös esetekben lehet elvégezni. De már a tanuló maga önkéntelenül felteszi azon kérdést: hát ha valakinek annyi az évi fizetése, hogy abból egy-egy hónapra a forintokhoz még krajczárok is jutnak, hogyan lehessen azt kiszámítani s írásban kifejezni. Azért igen óvatosoknak kell lennünk a feladatokkal, s nem szabad engedni, hogy a tanuló valaminek a lehetőségét csak pillanatra is kétségbe vonhassa, mert annak igen káros következményei vannak.

Azért én a magam részéről azt tartom legcélszerűbbnek, ha éppen egy ilyen feladat által hívjuk fel a tanuló figyelmét a számoknak egy másik fajára, az úgynevezett tizedes törtekre. Gondolatom szerint már az is ösztönzi a tanulót a számok megismerésére, hogy ő az osztási műveletet minden körülmények között el tudja végezni.

A tizedes törtek megismertetése az egész számok, illetőleg azok jegyei helyértéki tulajdonságából minden nehézség nélkül történhetik. Az a törvény, a mely az egész szám jegyeinél jobbról haladva a számsorban fennáll, fennáll azon jegyeknél is, a melyek az egyes számjegy után jobbfelé következnek s a melyeknek az a szerepe van, hogy az egésznek részeit, tehát az egésznél valami kisebbet fejezzünk ki velök. Így pld. 325.647 egy tizedes tört, s a miként e számban a 2-ös számjegy helyértékénél fogva a 3-nál tízszer kisebb s az 5 a 2-nél szintén, akként 6 az 5-nél tízszer kisebb, a 4 a 6-nál, a 7 a 4-nél s i. t. Az egésznél 10-szer kisebb valami, annak tizedes része, a százszor kisebb századrésze stb. Ily módon úgy ezen elnevezés okát belátja, valamint a tizedes számjegyek tulajdonságairól tiszta fogalmat szerez a tanuló. Ezek megismertetése után ki lehet

terjeszteni az egész számok osztását oly esetekre, a midőn a hányados tizedes törtszám.

Az összeadási és kivonási művelet elvégzése ugy tizedes törttekkel, mint tizedes törtök és egész számokkal egyidejűleg, semmi nehézséget nem fog okozni. A szorzás és osztás elvégzése az egész számokkal való művelet begyakorlása után, csupán a számjegyek helyértéki tulajdonságaira való különös figyelmet igényeli.

Boros Sándor

Vidéki levél.

Tisztelt szerkesztőség! Tekintve az emberi ész sokféle vívmányait, általánosságban kimondhatjuk, hogy ebben kételkednünk nem is lehet. Azonban czéлом, midőn a beállott újévben Közlönyünk felkeresem, koránt sem az, hogy én a külvilági hatalmak alkotásait szemléljem, s e helyen azokról irjak.

Oh nem! csak egy kicsiny, de háládatos körben szándékozom mozogni. Czéлом csakis egyházunk beléletében tenni látogatásokat. A mennyire terem engedi, itt-ott szándékszem az igyekezetre, munkálkodásra és az elért sikerekre, avagy — a mi elég szomorú lenne — az ezekkel ellentétes állapotokra rámutatni.

Röviden szólva, egyházi beléletünkben szándékszem vizsgálódni.

Rajta tehát, vizsgálódjunk! . . .

Figyelmemet az a hatás ragadta meg mindenek fölött, melyet kedves Közlönyünk elért a vidéken. Első helyen erről szólok tehát.

Olyan jól eső érzet fog el, midőn nyugodtan mondhatom, hogy az „Unitárius Közlöny“ nemcsak egyik erős védbástyája az unitárius elveknek és így a valláserköcsi életnek, hanem valóban sok polgári családnál otthon is találja magát.

Hogy ez így van, arról — csak egy esetet említve — kellemesen győződhetik meg a tisztelt szerkesztőség is a Közlöny egy egyszerű olvasójának ezen szavaiból: „Éppen úgy nézem az Unitárius Közlönyt a családban, mint a feleségemet és gyermekeimet, a mikor jók. Annyi gyönyörűséges dolgot lehet benne feltalálni. . . Szép történetei mindig figyelmeztetnek, hogy csak a jót tegyük, a gonoszt pedig kerüljük. Drága portéka az, az Isten áldja, a kik azt teremtették.“

Egy kissé különös hasonlat: jó feleség, jó gyermekek és az Unitárius Közlöny! de a következtetést levonva, kellemesen kell hogy hasson e hasonlat mindazokra, kik a Közlöny gazdag tartalmához hozzájárulnak. Hiszen lapunk im mint a legdrágább kincsek egyike szerepel az egyes családoknál! . . .

Szép jutalom, megnyugtató eredmény multra s lelkesítő a jövőre nézve.

Örvendek, hogy e levelem tárgya, ha röviden is, ez lehetett.

De vannak még egyéb dolgok is, melyekről a nagyon tisztelt szerkesztőség beleegyezésével időnként ezután szólni fogok.

Vidék, 1892 jan. 15.

Földi.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI MOZGALMAK.

Az E. K. Tanácsból. Gálffy Sándor küküllőköri egyh. gondnok betegsége okán kénytelen lévén ezen állásáról lemondani, új gondnok választása elrendeltetett (332 k. i.). — Az árkosi ekklesiának megengedtetik, hogy papi lakját átalakítsa. — Széplakon a papi lak elkészült — Itj Gróf Thoroczky Miklós a torozkó-szt-györgyi ekklesiának két hold földet ajándékozott temetőhelynek. Köszönettel fogadtatik.

— **Debreczeni Szabó József temetése.** „A honnan jó a csapás, onnan jó az áldás“. E szép mondás igazsága nyer kifejezést néhai Szabó József, debreczeni polgár és egyh. tanácsos aa elhunya által, ki Debreczen város Hatvan-utcájában levő házá és a hortobágyi pusztán levő tanyáját, összesen 25—30 ezer forintot érő vagyonát végrendeletileg vallásközönségünknek hagyta azon célból, hogy az idővel e városban unitárius templom építésére fordíttassék.*) A néhainak családja nem lévén, végrendelete értelmében az E. K. Tanács intézkedett, hogy nemes alapítónk temetése a kellő ünnepél-ességgel m njen végbe. A hogy halálának híré vette, intézkedett, hogy Péterfi Dénes pap és a főiskolai dalárda 12 tagja, Iszlai Márton ének-tanár vezetése alatt, utazzanak Debreczenbe és áldott emlékü alapítónkat ünnepélyesen temessék el. A temetés e hó 14-én történt meg nagyszámu érdeklődő közönség jelenlétében. A dalárda megható gyászdalokat zengett, Péterfi lelkész, gyönyörű alkalmi beszédet és imát mondott, minek végeztével a néhai a Rákóczy-harang zugása mellett örök nyugalomra kísértetett Péterfi a sirnál búcsu-szavaiban meghagyta, hogy ha virág terem e sirhanton, ne bántsa azt soha az elfogultság . . . A temetés rendezésére Molnár Sándor jogtanácsos aát küldte el még e hó 11-én E. K. Tanácsunk, ki e tisztének közmegelegedésre felelt meg. Nem csak a díszes temetést rendezte el szépen, hanem a végrendelet értelmében a hagyaték lebonyolítására nézve is a szükséges lépéseket igen praktikusán megtette. A hagyatékra itt megjegyezzük, hogy az soha el nem adható, hanem az irt célra gyümölcsötzetendő; 1200 frt azonban előre kifizetendő a következő 12 jótékony célra: debreczeni kollégiumi szegény tanulóknak, debreczeni lutheránus egyháznak, debreczeni 48-ki emlékszoborra, debreczeni iparos ifjak betegsegélyző egyesületének, debreczeni keresk ifjak kórházának, Therezianum rom. kath. árvabáznak, kolozsvári főiskolai szegény tanulóknak, 10 unitárius szegény papnak, 10 unitárius szegény tanítónak, unitárius tanári kar nyugdíjintézetének, kolozsvári unitárius egyházközönségnek 100—100 frt.

Temetés végeztével, mely délelőtt 10 óraker történt, siettünk Péterfi Dénes pap és tanár vezetése alatt megtekinteni a híres város nevezetességeit. Mindenek előtt megnéztük az ev. ref. kollégiumot, mely az országban páratlan; ifjaink meglepetése e rövid tudósítás keretében kifejezhetetlen. Tóth Sámuel theologiai tanár és egyház főjegyző ur volt szives és igen előzékeny kalauzunk. Megtekintettük a színházat, a városházat stb. A templomokat csak kívülről láthattuk, mert késő idő lévén, már kinyithatók nem voltak.

*) E szerint bármily türelmetlen volt eddig velünk szemben a kálvinista Róma, a viszonyokat az idő megváltoztatta, minket is munkatársává szegődttetett, hogy immár együtt munkálkodjunk „az Ur szőlőjében“! Tudósító.

Megemlitem még, hogy ifjainkat a kollegiumi ifjak nemcsak szeretettel fogadták, de hárman rokonszenvük és barátságuk jeléül Püspök-Ladányig el is kísérték.

— **Datk.** decz. 17-én nagy szívéllyességgel fogadták a datki hívek Kiss Aladár papjelöltet, ezentul lelkészöket. Az egyháztagok csaknem teljes számmal várták az állomáson. Ez a nép tud lelkesülni, jóra hevülni. 20-án tartatott a be-köszöntő. Igtató pap Osváth Gábor hévizi pap volt. A hívek a templom gyakorlásban akkora buzgóságot mutatnak minden alkalommal, a mi igazán lelkesíti az egy-házi szolgát szolgálata teljesítésében. Mives napon is legalább 40 nő és nehány férfi volt a templomban. Tervbe van véve papilak építés, mely még ez év folya-mán keresztüi kivihető lesz, a mi szükséges is, mert a mostani, egészségtelensége miatt, már igazán lakhatatlan.

r. l.

— **Kovácsi Antal** tanár váratlan halála alkalmával a családon kívül gyászjelentest adott ki az unitárius E. K. Tanács, az unitárius főiskolai Igazga-tóság és a kolozsvári takarékpénztár.

— **Kovácsi Antal emlékalap.** A boldog emlékü Kovácsi Antal gyász-ravatalára szánt koszorut a néhainak nevét viselő alapra tett adományaikkal megváltották: Boros György és neje sz. Kovácsi Róza 50 frttal. Ürmösi Miklós, Gyula és Jenő restvérek 30 frttal. Grün Lipót 5 frttal. Kőváry László és neje 10 frttal. A kolozsvári j. tékony Nőegylet tagjai közül: gróf Teleky Domokosné 10 frttal. Báró Bánffy Albertné 10 frttal. Báró Bánffy Dánielné 5 frttal. Báró Bánffy Ernőné 5 frttal. Gróf Eszterházy Jánosné 5 frttal. Szigethy Miklósné 5 frttal. Szacs vay Sándorné 5 frttal. Özv. Pataki Istvánné 1 frttal. Szvacsina Géza 2 frttal. A „Nőgylet“ választmányá 52 frttal. Sinczky Julia Kolozsról 5 frttal. Csongvay Béla Tordáról 10 frttal. Veress Ferencz Tordáról 10 frttal. Gróf Lázár Miklósné 5 frttal. özv. Sámi Lászlóné 5 frttal. Binetz Ilka Budapestről 10 frttal. Hajós János isk. felügy. gondnok 10 frttal. Összesen: 250 frt. Ezen ösz-szeg a helybeli kiségitő pénztárban van kamatozás végett elhelyezve. Az adako-zóknak az unitárius főiskola nevében e helyen szives köszönet nyilvánítok.

Kolozsvárt, 1892i jan. 21.

Ulár Pál, igazgató.

— **Halálózások.** Fájdalom, lapunkat nem zárhatjuk be anélkül, hogy addig is, míg adandó alkalommal bővebb ismertetést adhatnánk. pár sorban meg nem említsük unitárius vallásközönségünk három jeles férfának elhunytát.

Dr. Berde Áron t a kolozsvári tud. egyetem nyug. r. tanárát, vallás-közönségünknek 1876 óta egyik főgondnokát, a magy. tud. akadémia levelező tagját, kolozsvári Főtanácsunk egykori tanárát, tegnap kísértük örök nyuga-lomra a kolozsvári temetőbe. Az Egyh. Képv. Tanács a következő gyászjelen-tésben tolmácsolva a veszteség felett érzett bánatát: Az unitárius vallásközönség Egyházi Képvisező Tanácsa a veszteség mélyen érzett fájdalomával jelenti, hogy Nagyságos Laborfalvi Dr. Berde Áron, a vallásközönség főgondnoka, a ko-lozsvári Ferencz József tud. egyetem volt első rektora, nyug. nyilv. r. tanára, tiszteletbeli doctor juris, a M. T. Akadémia tagja, kolozs megyei törvényhatósági bizottsági tag stb. stb. folyó hó 25-én reggeli 1 órakor, életének 73-ik évében elhunyt. A munka és szorgalom, a tudomány és irodalom, az egyház és haza egy derék harczosát, nemes tagját és hű fiát veszttette el az elhunytban, ki, mint tanár, egyházunk szolgálatában kezdette meg pályáját, innen lépett át előbb a jogakadémia, majd a tudomány-egyetem kötelékébe, tehetségével és ismereteivel mindenütt tiszteletet szerezvén nevének, a melyet most fájó részvétellel adunk át az emlékezetnek. Béke vele!

Sala Sámuel birtokos Szováton élete 75 ik évében hosszas szenvedés után meghalt. Az egyházunkban oly sok szolgálatot tett Sala-család utolsó férfi-sarja szállt vele sírba.

Ma már egy újabb halálesetről értesültünk. Martonosi Gálffy Sándor jószágigazgató, a haza és egyház ügyeiben tevékeny, áldozó, derék férfi, egyh.

tanácsos ma reggel Gernyeszezen szintén bevégezte nemes életét. Legyen emléküek áldott! Kolozsvár, 1802 január 28.

— **Baló Sámuelné Márkus Katalin**, s.-szgt-györgyi unitárius énekvezér neje, élete 72-ik, házasságuk 53. évében meghalt. A temetés 14-én volt. Zsufolá-sig megtelt a templom; sokan eljöttek Toroczskóról is; az egyházi rend teljes számban s a tanulók nagyobb ré ze. Szónokok valának — a templomban a hely-beli lelkész: Siménfalvi Gy., a sírnál Létay D. sínfalvi lelkész.

— **A toroczskói zsinaton** mondott imák és beszédek megjelentek egy csinos füzetben Tartalma: Gal Miklós toroczskói lelkész megnyitó-imája; Végh Mihály ravai lelkész imája s beszéde; főt. Püspök ur üdvözlöte; Raffaj Domokos imája s beszéde a papszentelés alkalmából. A püspök ur áldása az új papokra, végül Lófi Aron esperes bezáró imája. Ára 30 kr. Kedves és tanuságos füzet.

— „**Az Unitárius Kis Könyvtár**“ legújabb füzetében Derzi Károly budapesti lelkész „A biblia élete“ről közöl egy becses tanulmányt Gannettől. A könyvtárnak ennél jobb közleménye kevés volt. Ajánljuk mindenkinek. Ára 10 kr., megrendelhető a szerkesztőnél Budapesten. (VI., alkotmány-utca 4. sz.)

— **Az Athenaeum Kézi Lexikona.** A tudományok enciklopédiája kü-lönös tekintettel Magyarországra. Szakférfiak közreműködésével szerkeszti Dr. Acsády Ignác. Budapesten. Hatodik füzete három önálló mellékletet tartal-maz. Az egyik Ausztrália és Polynézia kitűnő kivitelű térképe, a másik a világ főbb államainak czimereit ismerteti, a harmadik a legfontosabb élelmiszerek, tej, hus, borok, kávé, thea, kakao stb. vegyelemzését adja. A szöveg a B. betű foly-tatását, a Biographia és a Brocken közötti anyagot tartalmazza. Egy füzet ára 30 kr

— **Köszönetnyilvánítás.** A kis-solymosi unitárius ekklesiának helybeli uni-tárius papné szül. Péterfi L. Lina és közs. isk. tanító T. Lőrinczi Zs.-né szül. János Eszter urasszonyok egy díszes kiállítású Szt Bibliát ajándékoztak ka-thedrai használatra. Értéke 6 írt 10 kr. Az Úr oltárára hozott e kedves ál-do-zatjokért ajándékozó urasszonyaink fogadják e helyen is legmelegebb köszöne-tem kifejezését. Kis-Solymos, 1892 január 3. Nagy Sándor, unitár. pap

EGYLETI ÉLET ÉS MUNKÁSSÁG.

Felolvasásaink. A január havi felolvasás január 17-én tartatott meg a főiskola dísztermében a közönség érdeklődése és a jelenvoltak teljes mértékű élvezete mellett. Éjszakai Károly az „illusióról“ egy becses bölcséleti tanulmányt olvasott fel, melyben a nagymérvű tájékozottság mellett a lépten-nyomon nyilvánuló egészszezes humor lepte meg a hallgatóságot. A felolvasás közölve lesz a Keresztény Magvetőben. Kanyaró Ferencz „az unitárius színmű irodalomról“ elé-adott tanulmányában a XVI-ik száz irodalmi világából azt a sajátóságos vitaközö elemet mutatta be, a mely a forrongó eszmék tisztázására néha nyilvános köz-gyűléseken a fejedelmek s az ország urai és tudósai előtt nyilvánosan folyt, máskor meg a tanuló ifjúság körében színi előadásokban szolgált az ifjúság mulattatására s a vallási harczokra előkészítésére. Kanyaró a debreczeni hitvítá-ból egy részletet bemutatótt most, később kifogja adni egész tanulmányát. — A jövő felolvasás február 6 án lesz. Felolvas Dr. Haller Károly társadalmi szo-kásainkról (folytatás) Nagy Gyula tanár az izlésről.

A D. F. Egyet pénztárába ez évi január 1-től—25-ig a következő befizetések történtek:

Rendes tagsági díjat (1 írt) fizettek 1891-re: Fodor Domokos, Torda (1887, 88, 90, 91); Vári József, Sz. Udvarhely; Tana Gyula (88, 89, 90) Nagy-Enyed; Borbély György, Torda; La-Borda Kálmáné, M. Ujvár; Földesi Sándorné, Kolozsvár; Hadházi György, Gintner Isván, Orosháza; Kuceczné Vári Hermin, Kolozsvár; Kardos Ferencz, H.-M.-Vásárhely, Oszváth Gábor, (a

más 3 személy nevét kérem!) Héviz; Bereczky Péter, M.-Berény; Barabás Anna, Kövend, Nagy Olivér, Torda.

Rendes t. díjat 1892-re: Pázsint Mihály, D.-Szt.-Márton; Lengyel Dánielné, Kolozsvár; Dr. Kővári Sándor, Oravicza; Varga Lajosné, Sárospaták; Varga Dénes, Torda; Borbély György, Torda; Ferenczi Mózes, Várfalva; Tóth István, Debreczeni Sándorné, Augstein Gyula, Müller Gyula, Fekete Pál hajdu, Kolozsvár; Kovács Józsefné, Horváth János, Gajdán Pál, Buzás János, Lőrinczi Dénes, H.-M.-Vásárhely; Balogh István, Perei Mihály, Perei Zsuzsánna, Csifó Károly, Mező-Berény; Barabás Anna, Kriza Sándor, Kövend; Székely F. Szeged, Rákosi Józsefné, A. rudbánya.

Előfizetési díjat (1-20) fizettek: 1891-re: Dr. Gelei Lajos, O.-Radna; Gálfi Ferencz, Martonos, Molnár János, Brassó;

1892-re: Desbordes August, U. Szt.-Péter; Veress Ferencz, Torda; Székely Ferencz, Szeged; Musnai József, D.-Szt.-Márton, Rédigér Samu, Torda; Kádár József, Dézs; Balogh Gyula, Szombathely; akab Elek, Sebes Pál, Budapest; Bedőházy József, M.-Fráta; Zoltán Béla, Sz.-Ujvár; Ádám Domokos, Bőzöd; Kádár János, Abrudbánya (91-re is), Domokos Árpád, Tamási; Binecz Ilka, (még 2 frt 30 kr ajándék)* Budapest; Lászlóczy Samu, Kolozsvár, Tóth Albert, Varsolec; Konecz György, N.-Borosnyó; Rákosi Józsefné, Abrudbánya, Nagy Gyula, Kolozsvár; Szinte Ferencz, Budapest; Oláh József, Dombi Sándorné, M.-Berény. Tisztelettel kérem újból is a hátralékokat, sziveskedjenek kötelezettségeiknek eleget tenni s egyuttal előfizetéseiket megújítani.

Kolozsvárt, 1892. január hó 27-án.

Iszlai Márton
pénztárnok.

Szerkesztői izenetek. F. V. a „Karácsoni ima.“ Menete könnyű, verselése elég jó, de sem a formában, sem a tartalomban nincsen olyan kiváló vonás, a mi közölhetővé tenné. Próbáljon más tárgyat dolgozni fel. A jó prózát többre becsüljük — J. J. „Levélhulláskor“ van benne elevenség és találékonyság, de verselése gyenge. Az allegoria alkalmazása részben sikerült. Kérünk mást

Tiszelt olvasó! Őszinte, nyílt kérésünk van. Sziveskedjék utána gondolni, hogy az „Unitárius Közlöny“-ért járó illetékét kilizette-e? Ha kifizette, a pénztárnok nyugtázta, ha nincsen nyugtázva, hátralékban van. Kérjük küldje be késedelem nélkül. Ha nem volna szándéka fizetni — a mit nem remélünk — a lap jelen számát Iszlai Márton pénztárnok ur nevére küldje vissza, a lap mellékletével és a czimszaggal együtt. A lap előfizetési ára egész s évre 1 frt 20 kr. A Dávid Ferencz-egylet tagjai ha alap tők 10 frtot, ha rendes tagok frtot kötelesek fizetni. Mindennemű pénz Iszlai Márton urhoz küldendő Kolozsvárra.

* Köszönjük.

Szerk

Jelen számhoz Kovácsi Antal arczképét mellékeljük.

TARTALOM: Kovácsi Antal. (Arczképpel). Brassai Sámuel 17. lap. — Epitaphium (Költ.) Rédigér Géza 19. l. — A vallástanítás sikere a népiskolában. Gyórfi István. 19. l. — Kovácsi Antal mint gyermek és ifju. Kóváry László 21 l. — Visszaemlékezések Kovácsi Antalra. Gvidó B., Pázsint M. 22. l. — Önállóság. (Költ.) Rédigér Géza. 25. l. — Tanügy: Számtan tanításáról Boros Sándor. 25 l. — Vidéki Levél 28. l. — Egyházi és iskolai mozgalmak. 29. l. — Egyleti élet és munkásság 31. l. —

Nyomatott Gámán János örököseinél Kolozsvárt. (Belkőzéputca 10.)

Önállóság.

Nem hajtok én térdet bálvány isteneknek,
Sem gyarló emberi balvéleményeknek:
Meggyőződésemmek követem csillagját,
Zuditsam bár reám a világ haragját.
Az igazság útján haladok, míg élek,
Ez **uton** haladni senkitől se félek.
Jöhet a hatalom százéltű lándzsával,
Jöhet a gonoszság kincses láddjával —:
Kikaczagom őket! . . . Életem se drága! . . .
— De megvenni azért senki ne próbálja!
Hon, jellem, becsület, mint drága szentségek —
Szívem szentélyében tiszta lánggal égnek . . .
Istenem imádom . . . a jót megbecsülöm . . .
Ki nállam okosabb, azt ki nem kerülöm . . .
— Tanulni nem szégyen bármely sorsban, korban:
Örömmel beállok az igyekvő sorban!
Munkásság a jelszóm! dolgozom jó kedvvel,
Tunya tétlenségben nem játszom időmmel.
Ki dolgozni nem tud, jó ember nem lehet,
A *dologtalanság* sok, nagy bünnre vezet.
Nem kutatom soha a jövő homályát,
Elvégzem a *mának* hiven ő munkáját.
Istené a *holnap*, csak a *ma* az enyém:
Az emberi élet változó tünemény . . .
Megelégszem mindig sorsom mivoltával,
Perbe nem szállanék a *minden Urával* . . .
Jót, rosszat — fogadok nyugodt tiszta szívvel:
Javamra vál minden *keresztényi hittel*.
Legfőbb törekvésem itt e földi létben:
Ember lenni minden sorsban s körülményben!

Rédiger Géza.

T a n ü g y.

A számtan tanításáról.

Második közlemény.

A tanulót a már megismertek alapján vezessük rá a szorzási műveletre s ezt igen könnyen elérhetjük a nélkül, hogy a tanuló valami új dolgot látna benne. Erre szolgálnak a tárgyias feladatok, a minő pld. ez: egy ember havonként elkölt 48 frtot, mennyit költ el egy félév alatt. Ezt a tanuló megérti és meg is fejtí olyan okoskodással, hogy mivel egy félévben 6 hónap van, tehát 6-szor 48 frtot költ el, vagyis: $48 + 48 + 48 + 48 + 48 + 48$ frtot; összesen te-

hát 288 frtot. E hosszadalmas számítás kikerülése végett mondhatjuk, hogy elkölt 6-szor 40 frtot, meg 6-szor 8 frtot. Ezt az úgynevezett szorzó tábla ismeretével minden nehézség nélkül kiszámítja, vagyis önként elvégzi a szorzást. Ezután írásban végeztetjük el vele olyan okoskodással, hogy 6-szor 8 frt = 48 frt, vagyis 4 tizes meg 8 egyes frt; 6-szor 4 tizes = 24 tizes, ehez adva a más 4 tizest, összesen = 28 tizes, a mi egyenlő 280 egyessel s még 8 egyes = 288 egyes. Ebből, vagy egy pár ilyen feladat megoldásából rájön a szabályra, a melyet akkor is követnie kell, ha a szorzója két vagy több jegyű szám. Általában a tárgyas feladatok azok, a melyek a mig egyfelől kedvet adnak a tanulónak a számításra, addig önként rávezetik azon szabályra, a melyet a nevezetlen számokkal végzendő műveletnél követnie kell. Említenem sem kell, hogy a részlet szorzatok leírásának mikéntjét, már az összeadás és kivonásnál tanultakból tudja a tanuló. Ha ezek után rátérvén a nevezetlen számokkal való műveletre, figyelmeztetjük a tanulót arra, hogy a szorzás következtében a szám (szorzandó) értéke annyiszor nagyobb lesz, a hány egységet a szorzó kifejez; úgy igen könnyű megértetni azt, hogy 10-el, illetőleg 10-nek egész számu többszöröseivel miként kelljen szorozni. Ugyanis a számjegyek helyi értékének ismerete után nem fog fennakadni azon, ha azt mondjuk, hogy ha egy adott szám pld. 44-hez jobbról egy 0-t írunk, azon szám értéke tízszer nagyobb lesz, vagyis 450 tízszer nagyobb a 45-nél, a mi azt jelenti, hogy a 45-öt 10-el akként szorozom, ha egy 0-t írok jobbról melléje. S így lehet folytatni fokoatosan 100—1000 stb.-vel. Mindezekkel kapcsolatosan különös súly fektetendő a fejbeli számításra, a mely egyfelől különösen élesíti az ifju elmét s másfelől az irva számolásban biztosabbá teszi.

Az osztási műveletre való átmenet ebből önként jön, a mennyiben a fönnebb leirt feladat ily alakba öltöztethető: Ha valakinek van 48 frtja, s abból havonként elkölt 8 frtot, hány hónap alatt költi el az egészet? E feladatban azt kérdezzük, hogy hányszor lehet a 48 frtból 8 frtot elvenni? A kivonási művelet hosszadalmasan bár, de megadja a feleletet. A felelet az lesz t. i. hogy 6-szor. A hosszadalmas számítást kerülendő, egyenesen megtudom adni a feleletet, mert 6-szor 8 = 48 levén, számításom helyessége igazolva van. Írásban ezt így fejezem ki: $48 : 8 = 6$; vagyis 48 frtot 8 frtjával 6 egyenlő részre tudom osztani. Vegyünk most egy nehezebb feladatot, pld. 168 frtból hány embernek jut 4—4 frt? Erre egyenes feleletet adni nem tud a tanuló; azonban a 16 tizes 4 tizesével felosztja 4 embernek, a midőn egy ember 40 frtot kap, vagyis 10 embernek a részét, ennél fogva a 4 ember tulajdonképen 40 embernek a részét kapta. A 8 egyest szintén felosztja 4 frtjával 2 embernek, s ekkor már kész a felelettel, hogy 42 ember kaphat 168 frtból 4—4 frtot. Ezt írásba foglalva, világosan áll előtte a